

Система національного законодавства та спеціальні заходи протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі

Навчальна лекція про інструменти захисту від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: поліцейські та судові механізми, процедури застосування та правові наслідки для кривдника.

Ієрархія нормативно-правових актів

Правове регулювання у сфері протидії домашньому насильству будується за ієрархічним принципом. Система законодавства розглядається через призму юридичної сили актів — від Конституції до підзаконних актів.

01

Конституційні засади та міжнародні договори

Фундамент правової системи, що визначає пріоритет прав людини

02

Спеціальне законодавство

Понятійний апарат, суб'єктний склад та організаційно-правові механізми

03

Кодифіковані акти

Підстави та межі юридичної відповідальності за правопорушення

04

Підзаконні акти

Деталізація процедур виконання законів та механізми імплементації

Конституційні засади захисту

Конституція України

- **Стаття 3:** Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю
- **Стаття 28:** Заборона катувань та нелюдського поводження
- **Стаття 51:** Шлюб ґрунтується на вільній згоді

Міжнародні договори

Згідно зі ст. 9 Конституції, чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства. У разі колізії норм, міжнародний договір має пріоритет над національним законом.

Стамбульська конвенція — ключовий міжнародний документ у цій сфері.

Базові законодавчі акти

Закон № 2229-VIII

«Про запобігання та протидію домашньому насильству» — базовий нормативно-правовий акт (*lex specialis*)

Закон про рівні права

«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» — заборона дискримінації за ознакою статі

❏ Ці закони вводять дефініції «домашнє насильство», «кривдник», «постраждала особа» та визначають повноваження суб'єктів взаємодії.

Кодифіковані акти: інститут відповідальності

КУпАП

Стаття 173-2: Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі та невиконання термінового заборонного припису

Кримінальний кодекс

Стаття 126-1: Кримінальна відповідальність за систематичне домашнє насильство

Стаття 390-1: Невиконання обмежувального припису

Стаття 152: Зґвалтування (оновлена диспозиція)

ЦПК України

Глава 13 Розділу IV: Особливий порядок розгляду справ про видачу обмежувального припису

Підзаконні акти: механізми імплементації

Постанова КМУ № 658

«Порядок взаємодії» — регламентує алгоритм обміну інформацією між суб'єктами (поліцією, медиками, соцслужбами) протягом 24 годин

Наказ МВС № 369

Затверджує форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства — інструмент для винесення термінового заборонного припису

Протидія домашньому насильству — це складний міжгалузевий інститут, норми якого розпорошені по всьому законодавству України.

РОЗДІЛ 2

Сфера дії Закону № 2229-VIII

До 2018 року діяв старий закон «Про попередження насильства в сім'ї». Ключове слово — *сім'я*. Це створювало проблему: якщо люди розлучилися або живуть разом без штампа — закон їх не бачив.

Новий Закон змінив концепцію: тепер ми говоримо про «домашнє насильство», яке охоплює значно ширше коло стосунків.

Суб'єкти захисту: кого захищає Закон?

Закон діє за принципом: «Насильство визначається не місцем проживання, а характером стосунків»

Подружжя

Діюче та колишнє. Після розлучення насильство все ще кваліфікується як домашнє, що дозволяє застосувати спеціальні заходи

Наречені

Особи, які подали заяву до РАЦСу. Захист від насильства перед весіллям

Цивільне партнерство

Фактичні шлюбні відносини. Права на захист такі самі, як і в офіційного подружжя

Родичі

Пряма та побічна лінії: батьки, діти, діди, баби, онуки, брати, сестри, двоюрідні родичі

«Соціальні» родичі

Мачуха/вітчим, усиновлювачі, опікуни та підопічні, прийомні сім'ї

Спільний побут

Особи, пов'язані спільним побутом, навіть без родинних зв'язків

Особливий статус дитини

Як було раніше

Дитина вважалася жертвою, лише якщо били саму дитину

Як стало (ч. 3 ст. 1 Закону)

Постраждалою дитиною визнається не лише та, яка зазнала насильства, а й та, яка стала свідком (бачила, чула) насильства

Правовий наслідок

Поліція зобов'язана оформити дитину-свідка як потерпілу. Це дає їй право на:

- Безкоштовну психологічну допомогу
- Адвоката
- Спеціальний захист

Територіальність та принцип незалежності

За місцем проживання

Спільне або окреме житло

У громадських місцях

Вулиця, парк, ресторан

За місцем роботи/навчання

Офіс, навчальний заклад

У кіберпросторі

Месенджери, соцмережі

- ❏ **Принцип незалежності від права власності:** Заходи протидії застосовуються до кривдника незалежно від того, хто є власником житла. Навіть якщо квартира належить кривднику, поліція має право виставити його за двері. *Право власності не дає ліцензії на насильство.*

Physical Abuse

"A pattern of harmful behavior that causes physical pain or injury."

Emotional Abuse

"Manipulation that damages self-worth and emotional well-being."

Verbal Abuse

"Words used to shame, threaten, or control."

Financial Abuse

"Control of money and resources to limit independence."

Чотири види насильства

1

Фізичне насильство

Не тільки побої, а й ляпаси, штовхання, незаконне позбавлення волі

2

Сексуальне насильство

Будь-які дії сексуального характеру без згоди, в т.ч. щодо дружини

3

Психологічне насильство

Словесні образи, погрози, приниження, переслідування/сталкінг

4

Економічне насильство

Позбавлення житла, їжі, одягу, коштів, документів, заборона працювати

Домашнє насильство vs Насильство за ознакою статі

Домашнє насильство

- Прив'язане до **стосунків** (шлюб, родинні зв'язки, спільний побут)
- Може бути не гендерним
- Відбувається в межах сім'ї або близького оточення

Приклад: Онук б'є діда за пенсію — мотив економічний, а не гендерний

Насильство за ознакою статі

- Прив'язане до **мотивації та стереотипів**
- Може відбуватися поза сім'єю (на роботі, в транспорті, на навчанні)
- Спрямоване проти особи через її стать

Приклад: Керівник принижує співробітницю: «Твоє місце на кухні»

Домашнє насильство часто є гендерно зумовленим, але не завжди. Насильство за ознакою статі завжди базується на дискримінації.

РОЗДІЛ 3

Спеціальні заходи протидії

Законодавець розділив захист на два етапи: **негайний (поліцейський)** та **тривалий (судовий)**. Ці заходи не є покаранням за злочин — це превентивні заходи безпеки.

Мета: фізично розірвати контакт жертви з агресором

Терміновий заборонний припис (ТЗП)

 ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ

Регулюється ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Хто виносить

Уповноважені підрозділи Нацполіції
(патрульна поліція, дільничні
офіцери, ювенальна превенція)
безпосередньо на місці події

Підстава

Заява постраждалої особи +
результати оцінки ризиків. При
високому рівні небезпеки —
обов'язково

Строк дії

До 10 діб. Надає жертві «вікно
безпеки» для звернення до суду

Зміст обмежувальних заходів:

- Зобов'язання залишити місце проживання постраждалої особи
- Заборона на вхід та перебування в місці проживання
- Заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою

Обмежувальний припис (ОП)

СУДОВИЙ ІНСТРУМЕНТ

Регулюється ст. 26 Закону України та Главою 13 Розділу IV ЦПК України

Процесуальні особливості

- **Заявник:** Постраждала особа, батьки/опікуни, родичі
- **Судовий збір:** Не сплачується
- **Строк розгляду:** Не пізніше 72 годин
- **Строк дії:** Від 1 до 6 місяців (+ продовження до 1 року)

Розширений зміст заходів

1. Заборона перебувати в місці спільного проживання
2. Усунення перешкод у користуванні майном
3. Заборона наближатися на визначену відстань (100-300 м)
4. Заборона розшукувати та переслідувати
5. Заборона вести листування, телефонні переговори

Порівняльна таблиця: ТЗП vs ОП

Юрисдикція	Адміністративна (Поліція)	Судова (Цивільний суд)
Оперативність	Негайно (на місці)	Протягом 72 годин
Максимальний строк	10 діб	6 місяців (+6 місяців)
Доказова база	Оцінка ризиків	Докази (відео, аудіо, свідки)
Територіальне обмеження	Конкретне житло	Дистанція (метри) до об'єктів
Наслідки порушення	Адміністративна (ст. 173-2)	Кримінальна (ст. 390-1)

РОЗДІЛ 4

Адміністративно-правові наслідки

«Та що йому зроблять? Випишуть штраф 300 гривень, і він знову прийде додому злий»

Насправді, законодавство України передбачає **цілий каскад наслідків**. Якщо система спрацює правильно, життя кривдника суттєво ускладниться.

Стаття 173-2 КУпАП: види стягнень

Це найпоширеніший інструмент реагування. Коли поліція приїжджає на виклик, вона складає протокол за цією статтею.

Штраф

170-340 грн (перший раз) або **340-680 грн** (повторно протягом року)

Проблема: Часто сплачується зі спільного бюджету

Громадські роботи

30-40 годин (перший раз) або **40-60 годин** (повторно)

Перевага: Не б'є по кишені сім'ї, має виховний ефект

Адміністративний арешт

До 7 діб (перший раз) або **до 15 діб** (повторно)

Найсуворіший захід: ізоляція в ІТТ

Додаткові заходи контролю та впливу

Профілактичний облік

Інформація вноситься до бази даних «Соната». Дільничний відвідує кривдника щомісяця протягом 1 року

Анулювання дозволів на зброю

Вилучення мисливської, травматичної, нагородної зброї. Особа, яка не контролює агресію, не має права володіти зброєю

Програма для кривдників

Курс занять з психологами (від 3 місяців) для корекції агресивної поведінки. Невиконання — кримінальна відповідальність

Ефект накопичення: від адміністративного до кримінального

Що чекає на кривдника: підсумкова схема

- 1** **Гаманець**
Штраф до 680 грн або громадські роботи
- 2** **Контроль**
Візити поліції додому протягом року
- 3** **Роззброєння**
Втрата права на зброю
- 4** **Психологія**
Примусове лікування від агресії
- 5** **Тюрма**
При повторних діях — кримінальна справа

Висновок: Україна остаточно відійшла від принципу «невтручання у справи сім'ї». Держава чітко заявляє: насильство не є приватною справою. Це публічне правопорушення, за яке настає відповідальність, незалежно від штампа у паспорті і права власності на житло.